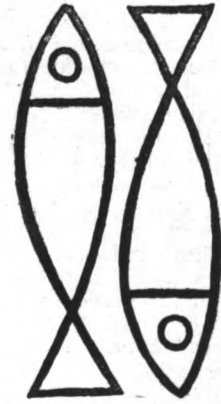

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Adres redactie: ds H. Amelink, Lekdijk 82 b, Langerak (Z.-H.)

Druk: Drukkerij „Steenbergen“, Slotlaan 220, Zeist

2 Samuël 2:1-11

Van vragen word je wijs

Hierna gebeurde het, dat David aan de Here vroeg: Zal ik optrekken naar één van Juda's steden? en de Here zei: Ja, dat is goed. David weer: Waarheen dan? en Hij: Naar Hebron!

Als wij het voor 't zeggen hadden, dan wisten we het wel! Maar als een messias het voor 't zeggen krijgt, weet hij het niet! Een christen is klaarblijkelijk de minst geëmancipeerde mens ter wereld. Natuurlijk, hij wil hiernaamaals over alle schepselen regeren. Maar hij wil ook: hiernaamaals tegen de zonde en de duivel strijden.

Zo'n christen was David nu. De messias wilde wel eerst knecht zijn en dan pas baas, eerst soldaat en dan pas koning. En daarom bad David tot de Here: Zàl ik gaan? En waarhèén zal ik gaan? Want dat is bidden toch: vragen naar de bekende weg.

„Ga maar naar de kerk“, antwoordt de Here dan. Hebron is de kerk en Juda is de kerk. Ziklag niet, Ziklag is de wereld. De christen trekt op van de wereld naar de kerk. Vragenderwijs en stapje voor stapje.

Samen uit, samen thuis

Daar trok David toen heen, en ook zijn twee vrouwen: Abinoam de Jizreëlietische en Abigaïl de vroegere vrouw van de Karmeliet Nabal. Ook liet David zijn mannen die bij hem waren meetrekken, man en gezin, en zij gingen in de steden van Hebron wonen.

Natuurlijk, je gezin moet je meekrijgen. Anders glijd jij af, of zij glijden af. Jij loopt heen en weer te rennen, of van hen komt niets terecht. Daarom geen gemarchandeer: ik en mijn huis, wij zullen de Here dienen.

Immers, als iemand zijn eigen huis niet eens kan besturen, hoe zal hij dan voor Gods gemeente zorgen?

God loont de moeite

En de mannen van Juda kwamen en zalfden David daar tot koning over het huis van Juda.

Kijk nu toch eens aan! Daar komen je broeders en ze maken je zó maar koning! Gewone mensen zalven iemand die allang gezalfd is! Zie je nu wel, dat het koninkrijk der hemelen een lonende zaak is? God loont de moeite.

De geschiedenis ener gereformeerde kerk

Toen men David meedeelde, dat de mannen van Jabes in Gilead Saul hadden begraven, zond hij boden naar de mannen van Jabes in Gilead.

Het zijn echt mensen van de zelfkant, daar in Jabes. Ze geloven wel, maar ze geloven het ook wel.

Als de broeders en zusters hen nodig hebben, laten zij het afweten. Maar als zij de broeders en zusters nodig hebben, schreeuwen ze moord en brand. En het gekke is: dan helpt de hele gemeente hen ook nog! Ja, zo gaat dat nu in de kerk: als één lid lijdt, lijden alle leden mee.

En daar zijn ze dan toch wel diep van onder de indruk. Alles doen ze, om te laten merken hoe dankbaar ze zijn.

Zo'n slag volk is het daar in Jabes.

Staatsman niet, evangeliebelijder

En David liet hun zeggen: Wat heeft de Here u gezegend, dat u deze verbondstrouw hebt bewezen aan uw heer, aan Saul, en hem begraven hebt. Nu dan: de Here zal u bij de voortduur zijn verbondstrouw bewijzen en ook ik zal u dit goede bewijzen, omdat u deze zaak bewezen hebt. Nu dan, laten uw handen sterk zijn en weest dappere mannen, al is uw heer Saul dood. En ook: mij heeft het huis van Juda tot koning over zich gezalfd!

Laat David zich hier even in de kaart kijken! Met die laatste zin! Staat hij zichzelf even aan te prijzen! Ter wille van de smeer likt de kat de kandeleer.

Nee, zo'n diplomatenstreek is dit niet van David. Want — om een lang en ingewikkeld verhaal kort en duidelijk te maken — David zegt:

„Dat uitgerekend jullie koning Saul zo'n eervolle begrafenis hebben gegeven! Dat is nu nog eens begrijpen en doen wat God van christenmensen vraagt! Dat hebben jullie ook niet van jezelf! Tsjonge, wat heeft de Here jullie gezegend!

Ja, zo doet de Here nu altijd. De zegenende ziel wordt overvloedig verkwikt. En in het houden van Gods geboden ligt rijke beloning. Ik heb het zelf aan den lijve ondervonden. Stel je voor: ze hebben mij hier in Juda met z'n allen koning gemaakt!

En daarom, geliefde broeders, in dat spoor nu ook verder! Weest sterk, en jullie weten toch: als je zwak bent, dan ben je machtig. Weest dapper, en dat betekent toch: volhardt in het geloof. Als vrome christenen strijden, 't zal hier haast zijn gedaan.”

Zo leert David ook aan Overjordaanse zelfkanters de boog. De messias bedient de blijde boodschap.

Evangeliebelijder niet, staatsman

Maar Abner, de zoon van Ner, de legeroverste van Saul, nam Isboseth, de zoon van Saul, bracht hem over naar Mahanaïm en maakte hem koning over Gilead, de Aschurieten, Jizreël, Efraïm, Benjamin en heel Israël.

En dat doen ze daar in het Overjordaanse dan met de blijde boodschap: Niets! Ze bevestigen niet eens de goede ontvangst van „uw missive d.d. zoveel dezer“. Maar ze verzetten zich tegen God, zijn messias en diens blijde boodschap.

Dat David de messias was, was een publiek geheim: in kerk en wereld beide. Het was de duidelijk geopenbaarde wil van God.

En dáártegen verzet Abner zich door Sauls vierde zoon koning te maken. Met een gedecimeerd legertje dringt hij een oppermachtige vijand terug. Ook Abner leert Gods volk de boog: niet door Gods Geest maar door geweld zal het geschieden! Dat zegt iemand die niet van genáde wil leven. Hij kan zelf wel. En hij kan het nog ook! In het houden van Gods geboden ligt grote loon. Maar in het helpen van jezelf, ligt een veel groter loon. Israël, heel Israël!

De moraal van het verhaal

Isboseth, de zoon van Saul, was veertig jaar oud, toen hij koning werd over Israël, en hij regeerde twee jaar.

De gehele tijd, dat David te Hebron koning was over het huis van Juda, was zeven jaar en zes maanden.

Zo groot, het huis van Saul — en toch zo kort.

Zo klein, het huis van David — en toch zo lang.

Zo zie je maar weer: met God regeer je vier op één. De zegen des Heren, die maakt rijk. En die alleen. En die voor altijd:

Ieder, die huizen of broeders of zusters of vader of moeder of kinderen of akkers heeft prijsgegeven om de naam van Jezus en om het evangelie, die ontvangt honderdvoudig terug: nu, in deze tijd, huizen en broeders en zusters en moeders en kinderen en akkers, met vervolgingen, en in de toekomstige eeuw het eeuwige leven!

Krommenie.

J. H. VEEFKIND

KERKELIJK Leven

De vrijheid in Christus

(1)

We zagen in het nummer van 16 februari jl. dat het woord bevrijding in onze tijd een kleur ontvangt, die het in het Nieuwe Testament niet heeft. Daarin duidt het de bevrijding aan van zonde, wet en dood, terwijl het tegenwoordig op de uiterlijke omstandigheden wordt betrokken en een politieke kleur ontvangt. Hetzelfde geldt van aanverwante woorden als vrijheid en vrij zijn..

Vrijheid van zonde, wet en dood, van deze drie in hun onderlinge verhouding.

Wat is nu, om daarbij te blijven, deze vrijheid van de wet? Zij is bij Paulus een bij uitstek religieuze aangelegenheid. Een vrijzijn van de vloek der wet. Dit allereerst. Christus heeft ons losgekocht van de vloek der wet, Gal. 3 : 13. Paulus gebruikt hier een werkwoord van een andere stam, maar de gedachte van de bevrijding zit er toch wel degelijk in.

Christus heeft dat in Zijn grote liefde voor ons gedaan door Zelf voor ons een vloek te worden, want er staat geschreven: Vervloekt is een ieder, die aan het hout hangt. Hij citeert hier Deut. 21 : 23.

Maar de vrijheid van de wet heeft nog een ander, hoewel met het voorgaande samenhangend aspect. Christus heeft ons ook van de wet bevrijd als van de weg der zelfverlossing, zoals die door de Joden gesteld werd. Het is Paulus vrij onverschillig, of iemand de Mozaische wetten onderhoudt of niet. Hij maakt daar nooit drukte over, behalve in één geval. Wanneer dat nl. als een voorwaarde wordt gesteld om zalig te worden. Dan verzet hij zich daartegen met kracht, want dan jaagt de mens naar een eigen gerechtigheid voor God, in plaats van door het geloof geheel te vertrouwen op de gerechtigheid van God in Christus. Dan wordt tekort gedaan aan Christus' verlossingswerk. En dan komt de mens opnieuw te liggen onder de vloek van de wet, want hij kan haar immers toch niet volkomen houden, Gal. 3 : 18.

—o—

Dwaalleraars zochten de Galaten onder het juk te brengen en ze hadden een aanvankelijk succes, 3 : 1-4. Maar zo gaat hun van Christus verkregen vrijheid van de wet verloren. Daarom geeft Paulus in de aan hen gerichtte brief een brede en diepe uiteenzetting van deze vrijheid en roept hij hen met hartstocht op in de vrijheid van Christus stand te houden en zich niet weer een sla-venjuk te laten opleggen. Daarbij gaat het dus om het juk van de wet als een regel om daardoor je zelf de zaligheid te verwerven. Gij zijt los van Christus, als gij door de wet gerechtigheid verwacht; buiten de genade staat gij, Gal. 5 : 4. We moeten deze betekenis van de vrijheid, die Christus voor ons heeft verwonnen en die Hij ons schenkt, goed tot ons laten doordringen om — en van de term en zaak een goed gebruik te maken — in die vrijheid stand te houden.

—o—

Deze vrijheid raakt ook de gemeente van Christus in haar kerkelijke leven en de inrichting daarvan. Art. 32 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis spreekt daar duidelijk over. Het begint met de erkenning dat het goed is dat de regeerders van de kerk onder zich zekere ordinantie instellen en bevestigen tot onderhouding van het lichaam van Christus,

maar voegt daaraan direkt toe — en daarop ligt het accent — dat zij zich wel moeten wachten af te wijken van wat Christus, onze ennige Meester, geordineerd heeft. En daarom — zo staat er letterlijk — „verwerpen wij allen menselijke vonden, en alle wetten, die men zou willen invoeren om God te dienen, en door deze de consciëntiën te binden en te dwingen, in wat manier het zou mogen zijn.” Er volgt dan nog: „Zo nemen wij dan alleen aan, hetgeen dienstig is om eendrachtig en enigheid te werken en te bewaren en alles te onderhouden, in de gehoorzaamheid Gods”. Daartoe wordt dan de excommunicatie gerekend met hetgeen daaraan hangt.

Zoals bekend is sluit de Nederlandse Geloofsbelijdenis zich nauw aan bij de Franse, en staat zij daardoor onder de direkte invloed van Calvijn. Zo worden we voor de verklaring van dit artikel als vanzelf naar de Institutie van Calvijn verwezen, schrijft ds Vonk terecht.¹⁾ Dit artikel sluit zich nl. zeer nauw bij de Confessio Gallicana aan.

Graag geef ik hier iets uit Vonk's pittig except van de Institutie op dit punt door:

„We zien hier, dat Calvijn niet zo dwaas handelde als de Wederdopers, die uit afschuw voor de verkeerde Róómse wetten en inzettingen met het badwater het kind wegwerpen, zoals men wel eens zegt, en in 't geheel van geen orde wilden weten. Hij kan die afkeer best begrijpen, maar waarschuwt toch uitdrukkelijk tegen ordeloosheid IV, 10, 27, 28. Men moest immers onderscheiden tussen goede en verkeerde bepalingen. In elke gemeenschap is nu eenmaal een zekere regering nodig om vrede met elkaar te houden en eendracht te bewaren. Zal het met de kerk goed gaan, dan moeten we dus het bevel van Paulus ter harte nemen: Laat alles betamelijk en in goede orde geschieden, 1 Cor. 14 : 40. Want het is bij ons, mensen, nu eenmaal zo: zoveel hoofden, zoveel zinnen. Wij denken er dus niet aan alle wetten voor orde en regel af te keuren. Zonder die zouden de kerken van zenuwen beroofd zijn. Alleen mogen zulke bepalingen dan nooit gelden als onmisbaar ter zaligheid. Dat zou inderdaad zijn: de consciënties op onbetamelijke wijze te binden. En ook moeten het geen voorschriften zijn, die op de Godsverering betrekking hebben, zodat de mensen gaan denken, dat in de waarneming van zulke voorschriften eigenlijk de ware godsvrucht bestaat.”

Ds Vonk merkt op dat men dezelfde twee gedachten weer vindt in ons art. 31, bedoeld zal zijn art. 32 van de N.G.B., pag. 177 en schrijft vervolgens dat dit artikel het meest waarschuwt tegen het maken van een massa vroomheidsregels, waardoor het kerkwerk onder het juk van eigenwillige godsdienst gekomen was, 179. Ik citeer hem nu weer even letterlijk: „Welnu, de kerkelijke bepalingen, die in de eeuw der kerkhervorming door de bevrijde kerken inderdaad en terecht gemaakt zijn, hebben niet geleid tot het kwaad, dat men aanvankelijk het méést gevreesd heeft. Inderdaad hebben de kerken voor de orde in eigen gemeente en voor het ordelijk omgaan met elkaar wel regelen opgesteld. Zo kwamen de Franse kerken, gelijk we bij het vorige art. al opmerkten, reeds op haar eerste synode, van Parijs 1559, overeen zich te houden aan een „ordonnance ecclesiastique”, d.w.z. een kerkenordening of kerkorde. De Nederlandse kerken volgden dit voorbeeld. Maar nimmer hebben de bepalingen van deze kerkenordeningen geleid tot zulk kwaad als het Roomse bijgeloof met z'n

¹⁾ Ds C. Vonk, De voorzeide leer, III b, 176.

ontelbare godsdienstige inzettingen (vasten, enz.). Niet dus tot het éérste kwaad, nl. eigenwillige godsdienst. Wel echter tot het tweede, nl. tyrannie”.

Op dit tweede kwaad komen we terug.

Volgens Calvijn en de N.G.B. is het maken van kerkelijke regelingen nuttig om de orde en de eendracht te dienen. Calvijn is zich bij het schrijven hierover terdege bewust geweest dat „de geestelijke vrijheid, die op God ziet”, voor ons ongeschonden moet blijven (Inst. Sizoo, IV, X, 1). Daarom wil hij dat men bij die regelingen (wetten, noemt Calvijn ze) als voorwaarde stelt dat men niet gelooft, dat ze ter zaligheid noodzakelijk zijn en ten tweede, dat men ze niet betrekking doe hebben op de dienst van God en zo de vroomheid in hen gesteld wordt (IV, X, 27).

Het zou interessant zijn dieper in te gaan op wat Calvijn over de kerkelijke wetten schrijft, maar dat zou ons te ver van ons onderwerp afvoeren. Slechts dit: Calvijn onderscheidt twee soorten: de een heeft betrekking op gebruiken en ceremoniën, de andere op tucht en vrede.

Van belang is voor de kwestie van de christelijke vrijheid nu, dat Calvijn niet van oordeel is dat alle kerkelijke regels letterlijk aan de Heilige Schrift ontleend moeten zijn.

Hij schrijft: Maar aangezien de Here „in de uiterlijke tucht en de ceremoniën niet stuk voor stuk heeft willen voorschrijven wat wij volgen moeten (omdat Hij voorzag, dat dit afhangt van de tijdsomstandigheden, en veroordeelde, dat één vorm niet past voor alle eeuwen) moeten wij hier de toevlucht nemen tot de algemene regelen, die Hij gegeven heeft, om daarnaar te onderzoeken alle geboden, welke de noodzaak der kerk zal eisen tot onderhouding der orde en der betamelijkheid”. Hoe echt hij dit meent, blijkt uit het volgende: „Tenslotte, omdat Hij daarom niets uitdrukkelijks geleerd heeft, omdat deze dingen ook niet noodzakelijk zijn tot de zaligheid, en naar gelang van de zeden van ieder volk en iedere tijd op verschillende wijze moeten worden toegepast tot stichting der kerk, zal het passend zijn, al naarmate het nut der kerk het eist, zowel gebruikelijke inzettingen te veranderen en af te schaffen, als nieuwe in te stellen”. Wel erkent Calvijn dat men daarbij alle lichtvaardigheid moet vermijden; de liefde zal hierbij leiding moeten geven.

—o—

Calvijn erkent hier dus ten volle de mondigheid van de Nieuwtestamentische kerk, die in zaken die niet direkt op de zaligheid betrekking hebben, niet door een menigte van wetten en voorschriften is omgeven, als een klein kind bij de hand wordt gehouden.

IN DIT NUMMER

Pagina 69

Ds J. H. Veeffkind,
2 Samuël 2 : 1-11

Pagina 70

Ds G. Janssen,
De vrijheid in Christus (1)

Pagina 71

Prof. C. Veenhof,
„Politieke Prediking”

Pagina 72

Ds W. G. Rietkerk,
Wie is van hout? (slot)

Pagina 73

D. W. L. Milo,
Erfenis dalen

Pagina 74

Prof. C. Veenhof,
Hoe stond het met het „Geestelijk leven”?

Pagina 75

Prof. C. Veenhof,
Persschouw

Zij heeft naar de eis van volk en tijd te beoordelen welke kerkelijke regelingen het best de eendracht en de orde dienen, mits ze daarbij de **algemene** regelen, die God in Zijn Woord gegeven heeft, in acht neemt. Die mondigheid van de Nieuwtestamentische kerk brengt daarom ook mee, dat afgezien wordt van een veelheid van bepalingen, die het leven in een nauw keurslijf zouden dwingen. Men zal zich moeten beperken tot wat de eendracht en de goede orde dient. De ene kerk zal de andere zelfs niet mogen minachten „wegens de verscheidenheid der uiterlijke regeringê, zegt Calvin. Zo ver is hij er vandaan, dat hij zou menen dat we voor elke kerkelijke regeling een letterlijke bepaling in de Bijbeu zouden moeten hebben. Daarvoor had hij een te scherp inzicht in de aard van de Nieuwtestamentische bedeling en in de mondigheid en dus de vrijheid van de Nieuwtestamentische gelovigen.

Amsterdam.

G. JANSSEN

„Christelijke politiek”

Het zou niet vreemd zijn als er lezers waren die zich afvragen waarom uitgerekend in de rubriek „kerkelijk leven” over de politiek wordt geschreven.

Tot hen zou ik twee dingen willen zeggen.

In de eerste plaats dit, dat het geestelijke leven van een volk de meest concrete uitdrukking ontvangt in de politieke opvattingen en daden daarvan. Je zou, met een variant op een bekende uitdrukking, kunnen zeggen: „Zeg mij welke politieke ideeën, idealen en praktijken in een volk leven en ik zal u zeggen wat voor volk dat is.”

En het tweede is het volgende: In mijn studententijd waren er heel veel studenten die zich niet met de politiek wilden bemoeien. Ze vonden die een „vuile zaak”. Er was toen in het algemeen weinig belangstelling voor de politiek onder de studenten.

In die dagen hield oud-minister Heemskerk op een studentenconferentie een referaat over christelijke politiek. In de discussie die op dat referaat volgde zei één van de studenten nog al fel: „Ik bemoei me niet met de politiek!” De geestige Heemskerk reageerde op deze opmerking onmiddellijk met de woorden: „Dan hoop ik voor u dat de politiek zich ook niet met u bemoeit!”

Dit woord heb ik nooit vergeten.

En de diepe betekenis daarvan hebben we in later jaren allemaal maar al te pijnlijk ervaren!

☆☆☆

Want het was „politiek” toen de kommunisten door een zee van bloed heen de Unie van Sovjetrepublieken in het leven riepen waarin de mensen in de greep van een totalitaire staat tot staatsslaven werden „omgekeerd” en daardoor hun geestelijke vrijheid, hun ware mens-zijn werd kapot gemaakt. Het was „politiek” toen Rusland een verbond met Nazi-Duitsland sloot waarna het een reeks volken tot slavernij bracht. Het was „politiek” toen het een vrijheidsbeweging in Hongarije neersloeg en Tsjechoslowakije tot een kolonie degradeerde.

Het was ook „politiek” die Hitler aan de absolute macht over Duitsland hielp, een afgrijselijke wereldoorlog ontketende, miljoenen joden de dood injoeg en ons volk vijf donkere jaren van bezetting-met-massamoorden deed beleven.

Het is ook weer „politiek” dat in ons land de democratie door en door verziekt is; een minderheid (de „progressieven”) de greep naar de macht doet; men een onheilspellende inflatie ongehinderd laat voortkankeren; de polarisatie opjaagt en ons allen voortdrijft op de weg naar de anarchie die, naar innerlijke noodzakelijkheid, leidt tot de dictatuur van „een sterke man” of „het proletariaat”.

Wie van dit alles ook maar een klein beetje besef heeft begrijpt dat „de politiek” zich op een ongelofelijk indringende manier met ons allen bemoeit. En dat het daarom voor iedereen ook ongelofelijk „stom en zondig” is zich er niet mee te bemoeien.

En, dit vooral vergete men niet, „de poli-

tiëk” bemoeit zich altijd ook, en meestal op een verwoestende wijze, met de kerk.

☆☆☆

Het is met de politieke activiteit van de positieve christenen in ons land merkwaardig gesteld.

Voor ongeveer een eeuw „deden ze er niet aan”.

Wanneer je je in de christelijke literatuur uit die dagen verdiept, merk je tot je grote verbazing dat je daarin nagenoeg nooit een zinspeling op ingrijpende politieke gebeurtenissen aantreft.

In het midden van de vorige eeuw publiceerde b.v. de grote Nicolaas Beets, toen reeds een nationale figuur, periodiek prekenbundels, de „Stichtelijke Uren”. Maar in die uit 1848 merk je er b.v. niets van dat heel Europa, ook ons land, dreunde van revolutionair gerucht en geweld!

De enige grote figuur onder de christenen die dan — en hevig! — politiek geëngageerd is, is Groen van Prinsterer. Maar dat werd hem door zijn „ethisch-irenische” vrienden, speciaal door de dominees onder hen, hoogst kwalijk genomen! Met innerlijke weerzin tegen Groens optreden werkten ze hem in zijn heldhaftige strijd tegen de alles verwoestende Revolutie permanent tegen. Als een sombere fuga klinkt in al Groens werken en brieven de klacht door over de onverschilligheid van zijn vooraanstaande medechristenen, speciaal van de predikanten, voor de hogere volksbelangen. Ze leden allen aan de ziekte van de „politicofobie”, de vrees, de afkeer van de politiek.

Groen verklaarde op hoge leeftijd dat zijn politieke activiteit uit een lange reeks mislukkingen had bestaan die op de beslissende momenten daarvan door zijn „christelijke vrienden” waren veroorzaakt! ¹⁾

Ongetwijfeld had Groen van Prinsterer duizenden en duizenden trouwe geestverwanten. Maar die waren ten gevolge van het, door de zeer weinig liberale „liberalen” ingevoerde, uiterst beperkte kiesrecht politiek machteloos. Zij vormden „het volk achter de kiezers”. Met hen wist Groen zich verbonden. En hùn stem wilde hij bij zijn optreden in de Staten-Generaal doen horen. Maar — en dat was de tragiek van zijn leven — Groen kon deze mensen met zijn geschriften niet bereiken. Ze waren veel te moeilijk voor hen. Hij klaagde er meermalen over dat hij de gaven van het populaire schrijven niet bezat.

☆☆☆

Dit alles werd radikaal anders toen dr. Kuiper optrad!

Hij was een man uit het volk, hij kende het bovendien uit eigen pastorale ervaring door en door, en meer dan iemand anders bezat hij de gave het hart van de mensen te raken.

Wat Kuiper in politiek opzicht deed was vóór alles tweërlei.

In de eerste plaats wist hij de grote massa eenvoudige vromen, die tientallen jaren buiten het culturele en speciaal ook het politieke leven van ons volk hadden geleefd, ervan te doordringen dat christen-zijn, écht christen-zijn inhoudt dat men in **alle verbanden** en in **alle situaties** de HEERE mag — en ook moet! — dienen. Anders gezegd: hij brandte het in hun zielen dat er in het mensenleven geen enkel „neutraal terrein” bestaat, dat er „geen duimbreed” in het mensenleven is, waarvan Christus, die aller soeverein is, niet zegt „het is mijn”.

En in de tweede plaats ondernam hij het grootse en moeilijke werk om de christenen van zijn dagen te laten zien wat het dienen van God in de concrete politieke situatie van zijn dagen betekende.

Om het met een moderne term te zeggen: hij verstond de hoge kunst om het Woord van God, het Evangelie van Jezus Christus, te „vertalen” met het oog op de politieke

¹⁾ Groen schreef toen „De geschiedenis van mijn eigen leven en van de richting waarvan ik **leader** geweest ben, kan beknoptelijk in twee zinsneden worden samengevat.

Mijn **vrienden** hebben mij, **ten langen leste**, uit het veld geslagen.

Een richting die haar **leader** verloochent, verliest veel van haar kracht” (Ned. Ged. II, 348).

worsteling van zijn tijd. ²⁾

En toen is er zo iets als een wonder gebeurt.

In 1871 brak Groen met alle halfheid, met alle compromissen in de politiek.

Hij maakte radicale ernst met zijn adagium: „in ons isolement, d.w.z. in onze **zelfstandigheid**, in onze **beginselvastheid**, ligt onze kracht.” ³⁾ Er waren toen maar drie mannen die hij als antirevolutionaire kandidaat-kamerleden wilde aanbevelen! En het resultaat was dat geen van drieën werd gekozen!

Maar vooral door de geniale arbeid van Kuiper is het toen geschied dat zeventien jaar later, in 1888, het eerste christelijke ministerie kon optreden met, nota bene, een antirevolutionair als minister-president!

Sociologen spreken er tegenwoordig van dat het door Kuipers arbeid gekomen is tot de „emancipatie van het gereformeerde volksdeel”.

Maar daarmee raken ze de kern van de zaak absoluut niet!

Wat gebeurde was niet anders dan dit éne, dat het gereformeerde volk was gaan inzien dat christenen van God ook een politieke roeping ontvangen.

Het ging hun niet om macht of er of geld of emancipatie, maar om „de vreze des HEEREN” — ook in de politiek!

☆☆☆

Wanneer men nu vraagt welke naar Schriftuurlijke opvatting de beheersende motieven in de politieke worsteling zijn dan moet op drie realiteiten worden gewezen.

In de eerste plaats deze, dat authentieke christelijke politiek moet gedragen, door-gloed worden van het rotsvaste geloof dat God de **Souverein** is van al het geschapene, van heel de kosmos. Dat betekent dat de wereld door zijn scheppingsdaad in het aanzijn is geroepen; dat die nu in de meest absolute zin van het woord zijn eigendom is; dat die door zijn almachtige kracht van seconde tot seconde in stand wordt gehouden en dat zij door Hem soeverein geleid wordt naar het door Hem daarvoor gestelde doel.

Dat wil zeggen: wij leven in een wereld die **van God is**.

Als we door de dingen, de gebeurtenissen, de ontwikkelingen van en in onze wereld konden heen zien zouden we daarin overal en altijd Gods hand ontdekken.

Het tweede is dat deze wereld, de totale mensenwereld, van God is **afgevallen**, tegen Hem in **opstand** leeft en van God de actieve en agressieve **vijand** is!

Jezus Christus heeft het ons op de ziel gebonden dat uit het hart van de natuurlijke mens, van de mens zoals hij geboren wordt, voortkomen: „boze gedachten, ontucht, diefstal, moord, echtbreuk, hebzucht, kwaadaardigheid, bedrog, losbandigheid, afgunst, godslastering, trots, lichtzinnigheid. Al die dingen komen uit het binnenste en bezoedelen de mens.” (Marc. 7: 21-23)

Al het „goede” dat nog in de gevallen mensenwereld gevonden wordt — en dat wordt er gelukkig vaak in gevonden — staat onder het voorteken, in de omklemming van deze fundamentele afval van en vijandschap tegen God! Daarom valt „deze wereld” uiteindelijk nooit méé, maar altijd gruwelijk tégen! De gehele mensheidsgeschiedenis laat ons dat op huiveringwekkende wijze zien.

Deze gesteldheid van de wereld is er voorts

Vervolg op pagina 75

²⁾ Kuiper heeft zich daarbij ook vaak — hoe kan dat ook anders? — vergist. De A.R.P. heeft al een heel kerkhof van afgedankte beginselen.

³⁾ Die zinspreuk van Groen van Prinsterer werd en wordt altijd weer misverstaan. Fabius spreekt ergens over „het ellendige gesol” met Groens isolementsleus. Een gesol dat hierin bestaat dat men deze grote staatsman toedicht levenslang de „onzin te hebben verkondigd „waarover reeds de baardeloze jongeling lacht”, namelijk dat „eigenlijke kracht schuilt in het alleen-staan, liefst geheel alleen”. En dan wijst Fabius er op dat Groen juist „zijn armen tot samenwerking heeft uitgebreid naar alle kant.” Groen van Prinsterer verklaart deze zinspreuk ergens nog zo: „Zelfstandigheid die, het **heterogene** afstotend, al wat **homogeen** is aantrekt; die zelf onwrikbaar, ter aansluiting bereidvaardig de hand reikt” (Ned. Ged. VI, 9).

W. G. RIETKERK - ECK EN WIEL („Kortenhoeve")

WIE IS VAN HOUT?

(2 - slot)

Nu in de tweede plaats: welke weg ter genezing schrijft Foudraine voor. Het allerbelangrijkste is: te weten dat die idioterie nog zo idioot niet is, maar een zeer menselijke reactie. Op het titelblad staat de spreuk: Two roads diverged in a wood and I ... I took the one less travelled by and that has made all the difference. (Twee wegen liepen uitéén in een bos: ik nam de minst begane weg: dat is het hele verschil.)

Daarom heeft het zin te praten, lief te hebben, de ander te laten voelen dat hij iemand is om lief te hebben.

Het opbouwen van goede menselijke contacten, praten en vasthouden, dat is het eerste.

Het tweede wat hij benadrukt is, dat een mens voor ziekte niet onverantwoordelijk is, maar voor deze afwijking wel. Ook iemand met een konsekwent afwijkend gedrag is een verantwoordelijk mens en moet leren dat te beseffen en verantwoordelijkheid te dragen en niet te vluchten in de veilige „geborgenheid" van zijn patiënt-zijn of „gedrag patroon", niet te vluchten in passiviteit of fantasie.

Hier vooral komt Foudraines kritiek in op de gangbare inrichtingen, hij heeft daar zelf waargenomen hoe het idee dat schizofrenie een ziekte is, de mensen maakte tot onverantwoordelijke mensen die zich heerlijk happy voelden in hun rol als patiënt. Deze inrichtingen en gemeenschappen kunnen gaan functioneren als een warm holletje. In Chestnut Lodge waar hij werkte waren patiënten die er al 25, 18 en 14 jaar waren en die op hun wenken bediend werden, dank zij het feit dat zij zich gek gedroegen!

Foudraine heeft dat ontleed. Hij zegt: ja toen ze kwamen, kwamen ze niet zonder reden, er waren diepe afwijkende verschijnselen, wanen, agressies etc. Maar toen ze er waren vonden ze de bescherming van die plaats zo fijn dat ze zonder veel moeite volhardden in een vast afwijkend gedrag waardoor zij één ding in ieder geval bereikten en dat is dat zij mochten blijven! Geestes-ziek zijn wordt dan een rol die zij spelen. Eerste, primaire acute afwijkingen gaan veranderen in 'n secundaire nieuwe permanente afwijkende gedragingen! Lees blz. 442. Daarom, zo benadrukt Foudraine moet een psychiatrische inrichting met 1 uur praten en voor de rest van de dag liggen en verpleegd worden, veranderen in een „therapeutic community", een heilzame gemeenschap waarin langzaam aan ieder lid verantwoordelijkheden gaat dragen en ook iedereen elkaar helpt. Heel die kloof tussen zgn. zieken en zgn. gezonden moet verdwijnen en ieder lid moet leren zijn eigen verantwoordelijkheid te dragen.

Alleen langs die weg kan het eigen-ik zoals hij noemt verstevigd worden, tot het ook in staat wordt zelf te dragen en de angst voor de buitenwereld te overwinnen!

Deze Therapeutische gemeenschap zou hij liever een levensschool noemen voor mensen met problems in living (problemen hoe ze moeten leven).

Maar, en dat leidt ons tot het derde: zelf heeft Foudraine aan eigen lijf ondervonden hoe ook deze therapeutische gemeenschappen vaak geen echte hulp kunnen bieden en zelfs ook weer veranderen kunnen in een warm holletje.

Dat komt omdat in zo'n gemeenschap het probleem niet kan worden opgelost daar waar het ligt, nl. thuis in het gezin, in het huwelijk, in de werksituatie etc.

Een Therapeutische gemeenschap kan de problemen niet oplossen daar waar zij liggen, nl. in die buitenwereld van gezin, staat en maatschappij.

Van hieruit komt Foudraine uit bij wat hij de voorlopige oplossing vindt, namelijk dat de Therapeutische gemeenschappen alléén functioneren als een **tijdelijk asyl**, een tijdelijk toevluchtsoord, maar dat toch de voornaamste zorg moet liggen gewoon, in de velden waar problemen kunnen rijzen, door in het gezin, en in de fabriek, of in het huwelijk de dingen uit te praten en elkaar te begrijpen en ook voort te helpen. Mensen met bijzondere gaven om dit te doen, — en dat hoeven geen medici te zijn — die zouden wat hij noemt daarbij ambulante hulp¹⁾ moeten verlenen.

Overigens, als eenmaal duidelijk is dat het hart van de problemen ligt in een „veld" — in een gezin — in een fabriek — in een maatschappij, dan wordt duidelijk dat diepe oplossingen alleen dáár kunnen komen waar maatschappij en gezin veranderd worden.

Dat is het laatste en het vierde punt: verbeter de maatschappij en het gezin. Dan voorkom je noden! Dat is het eigenlijke punt waar Foudraine uitkomt en Laing op door gaat. (Vgl. de problematiek op de sociale academie „De Horst".)

Op dit punt treedt dan ook kritiek in.

We begonnen met: „He is a most peculiar man because he was not friendly and he did not care — is de nood van de 'most peculiar man' wel tot in de diepte gepeild als wij zeggen dat de fout ligt in de gebroken intermenselijke verhouding?

Zit daarachter niet iets nog diepers, nl. een gebroken relatie met God? Er zijn mensen geweest die door alle mensen verstoten werden, en van wie toch gold: he was friendly and he did care.

Wij kunnen die vraag ook anders stellen: nl. positief: is het werkelijk zo dat een mens zijn identiteit leert vinden in de verhouding tot de medemens? Zodat er pas dan een gevoel van eigenwaarde en zelf-respect kán zijn als medemensen iemand als **iemand**, die uniek is behandelen?

Daar zit heel veel waars in, maar is het de totale waarheid?

Ligt onze identiteit alléén in de verhouding tot de ander met een **kleine letter**?

Ik wil hier nu eens niet de bijbel citeren, maar twee grote gestalten uit de geschiedenis.

Augustinus zei in zijn „Confessiones": „Gij hebt ons geschapen tot U en ons hart is onrustig totdat het rust vindt in U!" En Calvijn begint zijn „Institutie" met te zeggen: „De kennis van God en de kennis van ons-zelf zijn ten nauwste met elkaar verbonden en hangen onderling samen."

Het staat vast dat de mens nooit tot een zuivere kennis van zichzelf kan komen tenzij hij eerst Gods aangezicht aanschouwd heeft en van diens aanblik afdaalt tot het beschouwen van zichzelf. Daarom is er maar één die ons werkelijk kan helpen om onze identiteit te vinden — te vinden wie ben ik eigenlijk — en dat is Christus die mij God doet kennen zoals Hij is en van Hem uit ook aan mij de ware kennis geeft van mij-zelf, nl. gevallen Koningskind!

Hoe diep de analyses van Foudraine's boek ook gaan, het gaat nog niet diep genoeg. Want wie de breuk alleen ziet in de intermenselijke verhoudingen, slaat de weg in van een verborgen humanistisch optimisme dat er met gezamenlijke ingezette sociale veranderingen nog heel wat te redden valt.

De vraag is hier: hoe kun je zonder een absolute norm, zonder een archimedisch punt beoordelen wie er buitensporig gedrag heeft om het grof te zeggen: wie gek is en wie niet.

Als er een formatie vliegtuigen boven ons hoofd vliegt en één vliegtuig vliegt uit de formatie: because he is not friendly and he does not care, wie zal dan beoordelen, zolang wij zelf mee vliegen, of die éne uit de koers vliegt of die hele formatie een verkeerde richting neemt? Kunnen wij, zelf mee vliëgend, een criterium daarvoor vinden behalve dit: dat de leefwijze van de meerderheid wel de meest juiste zal zijn ...?

Wij kunnen pas dan werkelijk fouten aanwijzen, en in het ene vliegtuig dat afwijkt en in de hele formatie, als wij zelf er buiten staan als er één stilstaand punt is van waar we van buiten af het geheel kunnen overzien, b.v. als we op de grond staan en nu beide richtingen beoordelen. Die vaste grond is alleen te vinden in God Zelf en in de structuur die Hij aan de wereld gaf — en in de bedoeling waarmee Hij ons er op uit stuurt. De bijbel en de bijbelse normen zijn de stafkaart die wij als piloten voor ons hebben als wij de stuurknuppel hanteren.

Intussen, en dat is het laatste, het is wel zeer verbazend dat in dit boek een deskundig psychiater toch tastend zoekt naar die oplossing voor een gebroken wereld, die de bijbel zelf ons wijst, nl.: die van een gemeente, die inderdaad functioneert, zoals ze bedoeld is, nl. als lichaam van Christus.

De 'therapeutic community' van Foudraine is de gesecculariseerde gemeente.

Foudraine zelf is de gesecculariseerde zielzorger. Gemeenten en zielzorgers zonder God! Daarmee confronteert ons dit boek met één van de grootste tekorten in de kerk van vandaag — nl. dat er een schrijnend gebrek is aan echte gemeenschap.

Het werpt ons weer terug op het N.T. om opnieuw te lezen en herlezen wat God daar leert over hoe een gemeente moet zijn. (1 Cor. 12 :) 'Zoals een lichaam één is en vele leden heeft, zó ook Christus.

In dat lichaam heeft **ieder** een plaats zoals God die gewild heeft." Het is onze opdracht om dié plaats zelf te vinden, geen grotere te willen en geen kleinere en ook om die plaats voor anderen te bereiden, anderen een plaats als lid te bereiden en onder die andere vooral aan die 'most peculiar man'.

¹⁾ ambulante hulp: is hulp aan huis.

Wist U ...

dat op de Autotentoonstelling in het Rai-gebouw in Amsterdam elke twee minuten een auto werd verkocht? ...

dat in Hoogland bij Amersfoort in de St. Martinuskerk, dank zij een anonieme gift, op de dag vóór de Tweede Kamer hierover beslissen moest, nog een mis werd opgedragen tot behoud van de zelfstandigheid van het dorp? ...

VIERHOUTEN — D. W. L. MILO

ERFENIS DELEN

Wat zijn daar toch veel uitdrukkingen in omloop, die een erfenis aanduiden. Bij regenweer zeggen we: goed weer om een erfenis te delen. Wanneer iemand beweert een ander goed te kennen, is er altijd wel iemand die vraagt: heb je al eens een erfenis met hem gedeeld? Want goed kennen doe je iemand pas, als je met hem een erfenis hebt gedeeld! En, als er gekibbeld wordt om aardse goederen, luidt de slotclausule: die het langst leeft erft alles. Ook in de Bijbel komen woorden als erfelijk bezitten, delen, erfdeel, erfenis, erfgenaam, honderden malen voor.

Meester, vroeg eens iemand aan de Heiland, zeg mijn broer dat hij met mij de erfenis moet delen. En daar hebt u het probleem. Voorgelegd aan een objectieve, gezaghebbende buitenstaander, een arbiter zozeggd. Want wanneer belangen van nabestaanden met elkaar in strijd komen, zoeken alle partijen naar een bevoegde uitspraak.

Hoewel van ouds af regels hebben bestaan voor de rechtmatige verdeling van nalatenschappen, zijn die regels, en hun meervoudige exegesen, altijd oorzaak geweest van conflicten. Of eigenlijk: door die regels werden de formules voor familieruzies gevonden. Want ook ruzies verlopen meestal volgens spelregels. De begerigheid is er ook zonder nalatenschappen wel — maar bij het openvallen van een erfenis (dat is: bij het dichtvallen van geliefde ogen) kristalliseren zich die begeerten vaak tot egelstellingen, die levenslang overeind worden gehouden.

Wanneer u wel eens met geldzaken, met familieboedels en met executele (dat is de afwikkeling van een erfenis) te maken hebt, glijden de voorbeelden u uit de mouw. Zelfs bij best bekende staande families kan op weinig hartverheffende wijze worden gevochten. Terwijl omgekeerd bij onontwikkelde zielen de verdeling van een erfenis soms door het domste familielid mag worden geregeld.

Er was eens een erfenis in Zwitserland te delen. Ieder van de kinderen kreeg een goed stuk land. Alleen een ellendig stuk land, bezaaid met rotsblokken, bleef over. Dat wilde niemand hebben. Mijn zegsman, een arme schoolmeester, besloot dat hij en zijn vrouw dit stuk dan maar als souvenir moesten aanvaarden: één moest toch de minste zijn, dacht hij. Maar enkele jaren later had een nieuwe krachtcentrale uitgerekend dat slechte stuk land nodig voor het aanleggen van een stuwmeer. De schoolmeester kon elke prijs bedingen en was in één dag rijker dan al zijn familieleden. En ziedaar. Al zijn familieleden verzamelden zich in zijn huiskamer en zeiden: je wilt toch niet op je eentje zo'n enorm voordeel uit de ouderlijke erfenis vasthouden? Eerlijk delen hoor! — Hij vertelde het mij, ongeamuseerd, als een stukje levenservaring. Ik vroeg hem ongelovig: maar u hebt die meevaller toch niet met hen gedeeld, wel? — Och wat moet je, zei mijn gastheer, of had u levenslang ruzie met uw familie willen hebben?

—o—

Het kan ook anders, gelukkig. Mij kwam een geval ter ore, waar familieleden bij de verdeling algemeen zorg hadden om de afwezige zuster: dat die niet tekort zou komen. Zo iets is hartverwarmend. Maar het is een blijde uitzondering op een droeve regel: dat ieder zichzelf het naast is; en dat dit met de thermometer van het geld te meten is. Meestal zegt men: die er niet is wordt niet geteld. En een excuteur-testamentair die, zelf mederfgenaam zijnde, alle anderen voorrang gaf teneinde niet de schijn te wekken dat hij van zijn positie misbruik zou maken, werd door die anderen vanzelfsprekend in de achterbak gezet: hij mocht alles regelen — de anderen mochten alles kiezen.

Dat herinnert u aan die Perzische vorst, wiens land onder twee zoons moest worden verdeeld. Kent u het verhaal? Hij regelde zijn nalatenschap als volgt. De oudste zoon kreeg het recht, alles in twee porties te delen. De jongste zoon kreeg het recht van de eerste keus. Voelt u hem?

—o—

En daarmee komt de hoofdgedachte voor dit artikel: wilt u dat uw kinderen elkaar niet levenslang nijdig aanzien, zorg dan dat uw stoffelijke goederen tijdig verdeeld zijn. In overleg met hen, voorzover mogelijk. Wie bij zijn leven iets wegschenkt, krijgt tenminste dankjewel te horen. Is de erfenis eenmaal opgevallen, dan is de reactie meestal: is er niet meer?

De enige wijze, waarop men na zijn dood nog rechtens iets kan regelen is in een testament. Dat is een uiterste wilsbeschikking, door een notaris opgemaakt, niet tegen het burgerlijk wetboek ingaande en ingeschreven in het centrale testamentenregister. Weliswaar bestaat naast het testament nog de mogelijkheid van een zogenaamd codicil — een eigenhandig geschreven en ondertekend stuk, waarbij slechts enkele ondergeschikte zaken kunnen worden geregeld — maar het testament is de belangrijkste vorm van „spreken na zijn dood”. Geen enkele bewering als „dat was mij beloofd!”, of: „dat had ik destijds zelf geschonken”, heeft enige zeggingskracht; tenzij de andere erfgenamen er allen mee accoord gaan. Onnodig te zeggen, dat ieder het recht heeft van tijd tot tijd zijn testament te herroepen en te veranderen.

—o—

Dat tijdige verdelen. Het is niet zo, dat men „zich moet uitkleden voordat men naar bed gaat” — zoals de term luidt voor iemand, die alles weggeeft en zijn einde in armoede tegemoet gaat. Die verdeling kan ook zo geregeld worden, dat iedere betrokkene ermee

accoord gaat, maar dat er pas uitvoering aan wordt gegeven na het overlijden van de erf-later.

Dat voorkomt veel tragisch toneelspel. Er zijn rijke erftantes geweest, die haar laatste jaren verwend werden door liefhebbende neven en nichtjes, allemaal even dol op haar. Zo lang tante goed bij haar positieven is, doorziet ze dit spel wel — al profiteert ze er geamuseerd van. Maar omgekeerd zijn er ook rijke erflaters geweest, die met een luchtige verwijzing naar een geheim testament alle potentiële erfgenamen voor zich lieten draven; waarbij de laatsten de truc niet doorzagen!

Ik heb een vriendelijke heer gekend, die levenslang een aangetrouwde tante had gehuisvest. Toen zijn eerste vrouw helaas overleden was en de goede man tevens meende van tante af te zijn — bleek tante nog een andere nicht te hebben; en neef hertrouwde met deze nicht-plus-tante. Vóór tante overleed liet ze haar neef (het was hartje oorlogstijd) een trommel met gouden tientjes in de tuin begraven. Haar spaarpotje — voor neef bedoeld. En neef vond, dat hem dat ook wel toekwam. Maar toen tante enkele maanden later plotseling overleden was... kwam neef radeloos bij me: de trommel met gouden tientjes was weg!

Toen heb ik hem geadviseerd: ga eens zoeken in de tuin op al die plaatsjes, die vanaf haar zitje bij het raam in het oog vallen. Ze heeft wellicht de eerste keer alleen maar de trommel laten begraven, om te zien hoe je dat doet. Daarna nam ze het zekere voor het onzekere: ze heeft de trommel opgegraven en een nieuw plaatsje gegeven. — Neef hield het hoofd koel, ging voor het raam zitten, vond enkele geschikte plekjes en groef de trommel met goud op. Een verhaal voor een boek. Maar aangezien het echt gebeurd is, mag het deze keer in uw weekblad.

—o—

Een Joodse notaris vertelde me, dat hij schatrijk geworden was, doordat al zijn familieleden in de oorlog waren omgebracht. Met alle deernis voor zijn verliezen schemerde mijn respect voor zijn vermogen toch ongemerkt door. Hij scheen het te zien en zei: you cannot take it with you, je kunt het niet meenemen. Het doodshemd heeft geen zakken, zegt de volksmond. We bezitten alles maar tijdelijk.

Daar zit nog iets in: dat wij maar rentmeesters zijn. In het oudtestamentische grondrecht was men slechts vruchtgebruiker: men erfde de opbrengsten van een land, maar het eigendom bleef aan de Heere. Dat herinnert me aan een Friese notaris. Zijn familie bezat geweldig veel antiek Fries zilver, compleet met wapens, monogrammen en herinneringen. Om nu te voorkomen, dat dit familiebezit bij verdeling aanleiding tot familieveten zou geven, en tevens om te voorkomen dat een verarmd familielid zijn portie zilver te gelde zou maken — bedacht die notaris een slim plan. Hij bracht alle zilver samen in een stichting, een zogenaamd „leen”. Volgens het stichtingsstatuut kregen bepaalde erfgenamen bepaalde delen van het familie-zilver levenslang in bruikleen. De eigendom bleef aan de stichting, het leen. Er kwam geen ruzie van. Er werd nooit successiebelasting betaald. En er werd op niemands dood gewacht.

Misschien is het goed, in deze welvaartstijd, dat we leren te bezitten als niet-bezittende. Dat we rentmeesters zijn van Gods goederen. Van Hem is het zilver, van Hem is het goud, mitsgaders het vee op duizend bergen. En dat we tijdig onze kinderen de spelregels van het rentmeesterschap leren; zo nodig met hulp van een tijdig opgemaakt testament.

Hoe stond het met het „Geestelijke leven”

In de eerste decennien van deze eeuw was het „gereformeerde volksdeel”, vooral in de kaders van de doordoor in het leven geroepen organisaties, tot grote activiteit gekomen en nam het in kracht en invloed steeds toe. De gereformeerden waren onder de hypnose van Kuypers rusteloze aanvallen op zijn tegenstanders militant geworden. De jongeren zongen enthousiast dat zij „in fierheid” de vijand „de handschoen voor de voet” wierpen! Onweerstaanbaar was de gereformeerde volksgroep naar voren gedrongen en veroverde in het publieke leven post na post.

Maar hoe stond het met het leven achter die zichtbare buitenkant?

Wat was achter de indrukwekkende etalage verborgen?

Hoe stond het met het Geestelijke gehalte van het leven?

Anders gezegd: hoe was het gesteld met de vreeze des HEEREN, het ootmoedig wandelen met God, het als arme zondaren leven uit Gods genade door een oprecht geloof in Jezus Christus?

Ik wil daarover een aantal uitspraken van tot oordelen bevoegde tijdgenoten uit de Gereformeerde Kerken van die dagen citeren.

☆☆☆

Allereerst een woord van Bavinck.

Deze „zoon der Afscheiding” was reeds in het begin van deze eeuw allesbehalve gerust over wat er in dat opzicht onder de gereformeerden viel te bespeuren.

Hij spreekt ergens over een paar Schotse theologen — de Erskines — en zegt dan o.a. dat deze krachten hun visie op het Verbond op persoonlijke bekering, op persoonlijke verbondsluiting en verbondsvernieuwing aandrongen. „Lidmaatschap van het volk en van de kerk, het ontvangen van de tekens en zegelen des verbonds is niet genoeg. Het komt op persoonlijke bekering aan. Het verbond moet waarheid worden in eigen hart en leven”. Dat aandringen op persoonlijke bekering gaf z.i. aan de Schotse prediking een religieus karakter en een praktische strekking. „Zij beweegt zich altijd tussen de beide polen van zonde en genade, van wet en evangelie. Ze daaft enerzijds af in de diepten van het menselijk hart, neemt zonder sparen alle bedekselen en voorwendselen weg, waarachter de mens zich voor de heiligheid Gods verbergt, en stelt hem in zijn armoede en ledigheid voor Gods aangezicht ten toon; maar dan komt ze anderzijds ook tot de alzo verslagene van geest met de beloften des Evangelies, plus de rijkdom daarvan uit, beziet ze van alle zijden en past ze toe op alle omstandigheden des levens”.

Voor Bavinck is nu het zorgwekkende dat dit alles in de gereformeerde volksgroep zo veelszins ontbrak. Dat men dit alles niet echt kende. Men merkte dat vooral ook aan de stichtelijke lectuur, de christelijke romans en verhalen die op de markt werden gebracht. En Bavinck spreekt dan dit scherpe oordeel uit: „**De geestelijke zielekennis wordt er in gemist. Het is alsof wij niet meer weten wat zonde en genade, wat schuld en vergeving, wat wedergeboorte en bekering is. In theorie kennen wij ze wel, maar wij kennen ze niet meer in de ontzaglijke realiteit van het leven.**”

☆☆☆

Een andere kritikus van de ontwikkeling van het gereformeerde leven was de in ons vorige artikel genoemde ds H. Hoekstra.

Deze wees er in een rede, gehouden voor de Gereformeerde Jongelingsbond, op, dat de christenen, voor zover de Here dat voor hen in deze wereld beschikt, voor zover God hun „daartoe opening geeft” en voor zover „eens ieders bijzondere roeping en opnemingsvermogen reikt en strekt” zich creatuurlijke gaven als vernuft, uitvindingen, energie, geld, macht, aanzien, wetenschap, kunst mogen toeëigenen.

Maar, zo gaat hij dan verder, „de schuchterheid van vrome en tedere zielen op dit punt is wel te verstaan en heeft een zeker recht. Er is geen twijfel aan, of ook in onze Christelijke en Gereformeerde kringen openbaart zich reeds de schaduwzijde, die er, vanwege de zonde van ons hart, doorgaans verbonden is aan dit zich eigen door Gods volk... Zeldzaam is het, dat wij op dat pad niet uitglijden. En hoe het in deze over een halve eeuw met Gods volk in ons land zal staan, kan niemand zeggen. Maar dat de vreeze des Heren en het geestelijk leven er niet op vooruit gaat, voelt ieder”.

In verband met de strijd welke de gereformeerden zo dapper voerden in kerk, staat en maatschappij wees Hoekstra er op dat die gevoerd moet worden met wapens die overeenkomen met de heiligheid en de waarheid van de zaak. Maar, zo vraagt hij, „zou er in dit opzicht wel niet een kanker bij ons ingeslopen zijn? Vindt het wel niet enige ingang onder ons, wanneer men met weinig kennis van zaken en weinig degelijkheid een toon aanslaat, alsof men de diepten van hemel en aarde heeft doorgrond? Draagt het een en ander van het in onze kringen besprokene en geschrevene niet meer het karakter van kwakzalversmarktgeschreeuw, dan van degelijk, wel doordacht en waardig werk? Neemt onder ons de zucht om reclame te maken, ook voor eigen persoon en belang, door middelen die er op aangelegd zijn om botte duiven te vangen, niet onrustbarend toe? Staat onze Christelijke pers werkelijk hoog en edel? Is ze alleszins betrouwbaar, en gespeend aan het bevorderen van persoonlijke doeleinden? Wordt er wel niet lof en blaam uitgedeeld met aanzien des persoons? Is alle konkel- en coteriegeest ons vreemd? En houdt men wel niet zijn hart vast over de oppervlakkigheid, de opgeblazenheid en geestelijke verwildering, die in onze kring wel veroorzaakt is door de politieke tournooiën met onze tegenstanders onder klinkend debat?”

Met grote ernst dringt Hoekstra er dan op aan Christus aan te doen om bij zijn licht, met een behoeftig hart, in Hem onze vrede met God vindende, Godvruchtig te wandelen. Zo alleen kunnen wij sterk zijn in de goede strijd.

In welke richting Hoekstra's gedachten gingen bij zijn taxatie van het leven van het gereformeerde volk waarmee hij zich innig verbonden voelde en welke zorg hem daarbij vervulde, blijkt bijzonder duidelijk uit een merkwaardige uitspraak die te vinden is in een rede die hij in 1913 in Utrecht hield. Hoekstra sprak deze uit bij de herdenking van het feit dat het daar voor vijf en twintig jaar onder zijn leiding tot „Do-leantie” was gekomen.

Hij zegt daarin namelijk: „Ik zou zo gaarne gezien hebben, dat degenen die geestelijk gevoed waren met Kohlbrügge's werken zich mede hadden laten opnemen in het leven der Gereformeerde Kerken. Dit is slechts sporadisch op enkele plaatsen geschied. Zij zijn ook een stam in Israël. Het ingaan op het **Woord Gods**, (de vet gezette woorden zijn van Hoekstra!) met ter zijde stelling van alle menselijke gedachten, eigenwilligheden en gevoelsdobberingen, het doen vallen van alle hoogheid des mensen, ook van de gelovige en bekeerde mens, voor de majesteit Gods en de volheid van de genade van Christus, is een element dat ons zeer nodig is. Persoonlijk voel ik aan de geschriften van Calvijn, Kuypers en Kohlbrügge grote verplichting. Het ware dunkt mij goed, als de laatste ook meer bij onze Geref. Predikanten bekend ware!”

☆☆☆

Wat er in het gereformeerde volk leefde trad vooral in hte licht tijdens de eerste wereldoorlog.

Het materialisme — de jacht naar oorlogswinst — nam soms erge vormen aan. Grof egoïsme tierde dikwijls midden in de nood van die dagen.

Van een Schriftuurlijk toetsen van en zich verzetten tegen de gruwel van de oorlog en de daden der oorlogvoerenden was weinig te bespeuren. In grote meerderheid was het gereformeerde volk pro-duits. En in navolging van Kuypers werd ook het schandelijkste onrecht dat het rijk van Wilhelm II ten opzichte van België bedreef goed gepraat. Van een echt christelijk-politiek besef ten opzichte van de buitenlandse verhoudingen en gebeurtenissen was weinig te bespeuren. En wat moest men dan denken van het gehalte der politieke activiteit ten opzichte van het eigen volk? Ja, van heel de religieuze, de geestelijke gesteldheid van het gereformeerde volk?

In onlosmakelijk verband met het genoemde stond een zeker pragmatisme, een oppervlakkig practicisme dat al meer het leven uit beginse-len verdrong. En de levensstijl werd, mee ten gevolge van de toenemende welvaart, steeds wereldser.

☆☆☆

Het was Sikkel die deze onheilspellende gang

van zaken doorzag en week in week uit opriep tot bezinning en bekering.

Wij leven in een overgang, zo schreef hij. In een principiële overgang. We zijn al een eind door de wissel heen! En wat is het meest ontroerende daarvan? Neen, dat is niet, „dat velen hieronder nog niet ontroerd zijn, maar slechts loom voortmarcheren achter de trom. Och, dát kon wel terecht komen. En juist omdat die bredere schare zó maar mee te nemen is met gladde trommelslagers, is de oude wortel er nog niet uit, al ligt die thans dor. Het echte vuur smeult hier nog wel onder de as. En als straks de ziel van dit volk zal te grijpen zijn, om naar de betekenis en het gezag van de Christus en van Gods Woord te vragen — dan zal wel van velen de zielekreet zijn: „Voor de Here en voor zijn Woord!” Geen mensendienst, maar waerachtig en geheel dienen van God alleen! — Als dat volk dan maar niet zelf te veel verleeft is, werelds geworden, los van Gods Woord. De valse praktijk en stelling in de heiligmaking werkt zo verfoeilijk”.

Het meest ontroerende van de overgang is voorts „ook niet dat onder hen, die als meer verantwoordelijken en principiële dieper geleiden hier de wacht hebben te betrekken, niet slechts kleinmoedigheid en vrees maar ook aarzeling, twijfeling en verdonkering verzwakkend werken”.

Neen, het méest ontroerende in de fatale overgang in het gereformeerde leven is, „dat steeds meerderen, praktisch vooral, voor hun hart, voor hun geweten, voor hun geloof, en zo ook eindelijk voor hun overtuiging, en voor hun willen en bedoelen nu, door de wissel heen zijn. Ze zeggen dan nog zo wat van 'Gemene Gratie'. Maar ze zeggen niet minder duidelijk, dat Gods Woord (als men de Schrift dan zo nog noemen wil) voor Gods volk (die goede, oude term) is, namelijk dan voor hun godsdienstigheid, op apart godsdienstig terrein; — maar dat het voor het wereldleven met al wat daartoe behoort geen gezag heeft en daar ook helemaal niet voor is. Dáár zijn we op algemeen terrein; dáár geldt slechts het algemene; en dáár moet men ook met niets anders komen. Ze zijn door de wissel heen! Alleen: — zij moeten als eerlijke mannen de naam van 'Calvinistisch' en 'Gereformeerd' loslaten. „Absalom! mijn zoon Absalom! Absalom! mijn zoon! mijn zoon!”

☆☆☆

Een tijd eerder had Sikkel reeds geklaagd: „In kennen, in belijden, in Schriftstudie en in prediken is veelszins een magerheid en armoedigheid gekomen die ontstelt. De klacht groeit almeer dat een echt Gereformeerde zich onder spreken van Gereformeerden hier en daar, particulier en in publiek optreden, ja, ook onder de kansel meer dan bij uitzondering gevoelt als in een vreemde omgeving, in een andere lucht, onder een andere toon en een andere taal, — zo mager, zo arm, zo oppervlakkig, zo anders dan bij het gespierd Calvinisme. Zo anders dan in de heldere, diepe, machtige wateren der Schrift! Zo haast niet onder de greep der apostelen en profeten; onder het getuigenis van de Geest des Heren; onder de Naam van de verhoogde Christus; onder het Woord van de levende God. Van anderen, die een degelijk Gereformeerd leven gekend hebben, wordt geklaagd, dat ze in een omgeving van spelonk-killheid, 'bij waterig, schier zielloos preken en bidden, onder een toon en spreekinhoud als die we voor 30 en 40 jaar uit de Hervormde kringen ontvloden, slaperig op hun gemak geraakt zijn, — als waren ze dáár thuis, waar de Gereformeerde bazuinstoot opzettelijk wordt vermeden en vervangen door het mondorgeltje, dat niemand roert.

Wij klagen niet aan. Maar wij klagen. Wij klagen uit lijden. Uit veler lijden. Ach — we zijn — God zij geloofd! — zo anders opgekomen”.

Mochten vele gereformeerden menen dat zij het heerlijk ver hadden gebracht, Sikkel is van een radikaal tegenovergesteld gevoelen. „Nu waren we er, zo meenden velen. Nu waren we veilig en vast op de goede weg. We hadden nu Gereformeerde Kerken en Gereformeerde bediening des Woords. We hadden Christelijke en, — zij het ook met enige weerzin, — Gereformeerde Scholen. We hadden Gereformeerde Gymnasia, een Gereformeerde Theologische School, en zelfs een Gereformeerde Universiteit. En immers een Calvinistische Partij en Calvinistische politiek? Nu waren we er. Waren we er nu? Of moesten we er nu en zo komen? Was het juist zo gekomen, omdat we er niet waren, omdat we er ver van af waren, en in hope, dat we er nu zó nog eens komen zouden? — Hoe 't zij, we waren er niet en we zijn er niet”.

Sikkel zag de toestand waarin de gereformeerde volksgroep verkeerde somber in. „Voor mij staat het vast”, zo schreef hij in zijn bewogen brochure 'In heilige Roeping' — „en reeds lange tijd, al wilde men er niet van horen! — dat heel ons optreden, onze gemeenschap en ons leven op **Gereformeerde grondslag** door zeer ernstig gevaar en met ondergang bedreigd wordt

in Kerk en School, in Maatschappij en Staat, — principiële, en daarom ook praktisch. Het leven en daarom de arbeid onder ons, waarachtig en alleen uit het heilig beginsel der waarheid Gods, onverminkt, zoals Calvijn dat grijpen mocht, is in de wortel bij meerderen zwak en verzwakend, en kwijnend, — in plaats van groeiend en dieper indringend; terwijl men naar buiten praktisch allerlei uitbreiding en aansluiting zoekt. Daarmee gaat voor mij noodzakelijk het oordeel Gods uit over ontrouw en onwaarachtigheid, — en daarom over dat leven en die werking naar buiten... Komt er niet door Gods genade **machtiger drijving uit de wortel van het onverminkte Gereformeerde beginsel**, — en spoedig! — dan dreigt de Universiteit, in wat het hoofddoel is van haar stichting en bestaan, fiasco te maken, — al moge zij naar de gewone maatstaf bij andere Scholen niet achter staan. Dan zinken de Gereformeerde Kerken van Christus **voor volk en wereld** aangaat, in oppevlakkig, zichzelf-behagend, blind separatisme weg".

☆☆☆

Zo sprak Sikkkel. Maar men luisterde niet naar hem.

Zijn weekblad „Hollandia" waarin hij week in week uit zijn profetisch woord naar zijn gereformeerde broeders liet uitgaan verdween omdat het geen voldoende klankbodem meer vond.

In het laatste nummer ervan schreef hij als zijn laatste woord daarin: „In plaats van te mogen roemen op doorgaande Gereformeerde ontwikkeling is, dunkt mij, eerder te klagen over ontwijken of afwijken der Gereformeerde beginselen, voor praktische overwegingen, voor persoonlijk of gemeenschappelijk succes, voor belang van groep of organisatie, of voor neigingen tot meer algemene aansluiting of tot **andere** beginselen. Wij staan in het teken van de **mens**, meer dan in het teken van de **ere Gods**. Ik zal niet verder zeggen, wat ik voor de toekomst vrees. Mijn hart is en blijft trouw aan de Gereformeerde Kerken en aan onze stichtingen en organisaties, — maar allermee aan God en zijn Woord. Maar in die trouw leeft de kommer. Het gaat om **God**, om de **Christus** en **Gods Woord**, om de **Gereformeerde Belijdenis**".

☆☆☆

Ja, zo sprak Sikkkel.

En is het niet, vooral in de laatste jaren, op angstwekkende wijze gebleken dat zijn woorden ten volle **profetisch** waren?

Kampen.

C. VEENHOF

Vervolg van pagina 71

„Christelijke politiek"

oorzaak van dat we vóór het einde van deze wereld niets méér mogen verwachten dan het **minst slechte** samenleven, de **minst slechte** maatschappij. Iedere hogere verwachtingen opzichte van „deze wereld" is een demonische, een dodelijk gevaarlijke, een giftige, illusie.

Men bedenke hierbij dat zelfs de „allerheiligsten" het in deze bedeling nooit verder brengen dan een „beginsel" van de door God gevraagde gehoorzaamheid!

De derde realiteit die allesbeheersend is voor authentiek christelijke politiek is het feit dat het enige waarachtige **heil**, de enige waarachtige **vrijheid**, de enige waarachtige **vrede** — „sjaloom" — uitsluitend verkregen wordt door het geloof in het verzoenende lijden, sterven en opstaan uit de doden van Jezus Christus. En dat aan Hem, „de middeelaar Gods en der mensen de mens Jezus Christus" nu „alle macht" — alle bevoegdheid, volmacht, mandaat — geschonken is in hemel en op aarde.

Dat wil zeggen dat onze verheerlijkte „broeder" Jezus Christus „baas" is van deze wereld. „Baas" over Rusland en Amerika, over Vietnam en de derde wereld, en dat Hij alles wat daarin gebeurt opdrijft naar die dag waarop Hij een radikaal en totaal verlore, gereinigde, voleinde wereld overgeven zal aan zijn Vader opdat Deze alles zal zijn en in allen.

☆☆☆

Alleen waar deze realiteiten waarachtig worden **geloofd** en heel het leven stempelen, doorgloeien en beheersen kan van christelijke politiek sprake zijn.

Als dat niet het geval is, is „christelijke politiek" huichelarij, bedrog, een weerzinwekkende caricatuur ten opzichte waarvan allen „die buiten zijn" mogen en kunnen, ja, moeten zeggen: „Jezus ken ik, wie Paulus is weet ik ook — maar gij, wie zijt gij?" (Hand. 19:15).

Kampen.

C. VEENHOF

Persschouw

■ Slim of onnozel?

De P(artij) P(olitieke) R(adikalen) ligt, om zo te zeggen, in de watten!

Ze heeft machtige vrienden die haar politieke ideeën op een voorzichtige, en tegelijk zeer efficiënte wijze steunen.

Bij de radio en de t.v. zijn dat „Achter het nieuws" en „Ikor".

De topics van de PPR als eenzijdige ontwapening; pro-Noord-Vietnam- en pro-Vietcong-akties; de zogenaamde — inderdaad alléén maar: zó-genaamde — progressiviteit in de politiek en de maatschappij; de sympathie voor allerlei demonstraties en akties; het moderne anti-Amerikanisme en anti-Afrika- nisme enz. ontvangen van deze communicatiemedia steeds een bijzonder sympathieke be- richtgeving.

En de andere steunpilaar van de PPR is „Trouw".

Daarvan ontving de PPR een nooit of te nimmer verdedigend of aanbevelen van een „confessionele partij." Het zeer bewust niet geven van een advies om bij de laatste verkiezingen om op zo'n partij te stemmen: het blad kwam niet verder dan de aanbeveling van een partij die „de uitdaging van de tijd aandurft". In zijn onduidelijkheid was dit advies juist bijzonder duidelijk. „Trouw" propageert voorts, ook al weer voorzichtig, „eenzijdige ontwapening". Het blad geeft steun aan het Medisch Comité Noord-Vietnam waarvan de voorzitter gezegd heeft dat hij de oorlogslachtoffers in Zuid-Vietnam rustig wil laten creperen. En nu, in de tijd van de huidige kabinetsformatie, dringt het, ook al weer voorzichtig, aan om toe te geven aan het streven van de PvdA en haar satellieten naar de dictatuur van een minderheid, een streven dat een principiële aantasting is van ware democratie. De laatste stunt van „Trouw" in deze kwestie is dat het de heer Kieft — n.b. de voorzitter van de redactie van het officiële orgaan van de ARP — liet ondragen om het zwichten voor deze revolutionaire „greep naar de macht" aan te bevelen. „Münchens" vinden altijd opnieuw verdedigers!

Om te laten eien waarom het hier gaat neem ik twee ongeveer gelijktijdig verschenen artikelen over.

Het eerste is uit „Trouw". Er stond boven: **Uiterste**. Hier is het.

Het programmatische document, dat formateur Burger gisteren ter tafel heeft gebracht, is bijzonder geschikt om beide politieke formaties (de progressieven en de confessionelen) die tot enigerlei vorm van vergelijk moeten worden gebracht, met de neus op de feiten te drukken.

Het verhaal van de heer Burger ziet er uit als een analytische vergelijking van beider programma's en doet op die manier min of meer recht aan het verlangen van de confessionelen naar een gelijkwaardig partnership in een toekomstig kabinet-Den Uyl. Het komt ook nog tot de conclusie dat de onderlinge verschillen niet erg uiteenlopen, ja zelfs waarschijnlijk wel vatbaar zijn voor compromissen. En dat hebben de confessionele fracties allang gedacht. Wat dat betreft kan althans deze brief van de heer Burger tot hun genoegdoening strekken.

Anderzijds suggereert de formateur in deze 'programmavergelijking' op zo veel punten oplossingen die in de richting van de 'linkse' verlangens tenderen, dat de confessionelen Burgers stuk bij scherpe doorlichting wel zullen erkennen als een eerste bod ter opening van de onderhandeling over een kabinetsprogramma.

Maar eenzelfde schok van herkenning zal ook door de progressieve fracties heenvaren. Hoezeer de programmavergelijking ook ten gunste van links uitvalt, er blijkt toch een rest van beleidsonderwerpen over, waarbij naar compromissen met de confessionelen is gezocht. En de PvdA c.s. hebben nu juist ooit gezworen met de confessionelen na de verkiezingen nimmer bereid zouden zijn.

De formateur geeft de confessionelen een overwegend links programma te slikken en de progressieven een verholde concessie aan hun weigering tot onderhandelen. En bij dat alles toont hij, met het onschuldige gezicht dat hem zo siert, het zegel van de gelijkwaardigheid en de onzijdigheid van de programma-vergelijking. Het is allemaal buitengewoon slim.

Ook al zou de formatie-Burger mis lopen, bijvoorbeeld wanneer de zetelverdeling binnen het verhoopte kabinet-Den Uyl aan de orde komt — hetgeen helaas te verwachten is — dan zal toch moeten worden erkend, dat dankzij het vernunft van deze formateur het uiterste is gedaan.

„Trouw" vindt de heer Burger dus slim.

Maar over de **eigenlijke kwestie** dat de PvdA en vroeger en nu niet eens **praten** wil met de z.g. „confessionele" partijen op voet van gelijkheid zwijgt het. En daarover gaat het juist. Daarbij is het wezen van de democratie in geding. En democratie is toch immers een kostelijk en kostbaar goed.

Tegelijk verscheen in het „Friesch Dagblad" dat, tussen haakjes, geen specifiek antirevolutionaire krant is, een artikel waarboven stond „Onnozel". Dat luidde zo.

Sommige schrijvers over de kabinetsformatie vinden mr Burger heel slim.

Wij kunnen weinig slimheid in zijn redeneringen ontdekken. Hij doet immers niet anders, dan met hardnekkigheid proberen een mogelijkheid te vinden, om de heer Den Uyl zijn zin te geven. Hij heeft opdracht een kabinet te vormen, dat geacht kan worden voldoende steun te verwerven in de Staten-Generaal.

Maar hij wéét, dat de heer Den Uyl alleen maar een minderheidskabinet wil van de PvdA, de PPR en ook nog D'66.

Aan de overigen heeft de heer Den Uyl helemaal geen boodschap.

Dat heeft hij zelf gezegd. En de vijandigheid op het congres van de PPR was zo mogelijk nóg groter. Daar is voor de confessionele partijen zelfs het beeld gebruikt van een „lelijk oud wijf".

En Den Uyl is niet bereid enige stap te doen, die zou kunnen leiden tot enig overleg op voet van gelijkwaardigheid met de confessionele partijen. Dat durft hij niet. Want hij weet, dat hij dan een storm van verzet zou ontketenen. En dat zijn eigen politieke vrienden hem dan zouden voorhouden: zijt gij onze gehele verkiezingscampagne vergeten? Toen hebt gij zelf gezegd dat het kabinet-Biesheuvel ons land naar de chaos voerde.

Met partijen, die een volgens u zo verderfelijke beleid hebben gesteund, kunnen we niet spreken, zonder ons schuldig te maken aan kiezersbedrog.

Zo kan en mag en durft Den Uyl niets in te slikken.

En de heer Burger, zelf een man van de PvdA, wéét dat en is het er waarschijnlijk mee eens. Hij wil een kabinet-Den Uyl zonder enige medewerking van of overleg met de confessionele drie.

Maar hij heeft zijn opdracht. Hij wil een rapport, waarin staat, dat het door hem gewenste kabinet toch kan rekenen op voldoende steun, omdat de confessionele partijen het zullen dulden.

En dat kunnen zij eigenlijk ook wel dat mag van hen gevraagd worden, aldus alweer de heer Burger, omdat het programma van Den Uyl maar heel weinig verschilt van wat de confessionelen willen.

Als iemand zegt: hoe kan dat nou, na zo'n verkiezingscampagne, dan heeft de heer Burger geen antwoord.

Als hem wordt gevraagd, waarom bij zo wei-

BOEKAANKONDIGING

Dezer dagen is verschenen: ds K. Doornbos, „Gedachten over de onmondige erfgenaam", een bijbelstudie over Gal. 4. Als motto voert dit geschrift „Zolang de erfgenaam onmondig is..." (Gal. 4:1). Het boekje is te bestellen bij B. Vierbergen, Boelestraat 13, Kampen, tegen de prijs van f 4,50, liefst per giro. Het gironummer van Vierbergen is 914723. Zijn telefoonnummer 05202-2494. Wij hopen op deze studie nog nader terug te komen in ons blad.

nig verschil er dan geen gesprek op voet van gelijkwaardigheid kan komen, dan antwoordt de heer Burger: omdat mijn partij dat niet wil.
En hij kan het weten.
En in zulk een impasse zegt hij: maar de confessionelen kunnen dit toch allemaal accepteren en wel toezeggen, dat zij het kabinet zullen dulden, zodat Den Uyl en zijn medestanders vrij spel hebben.
Wie dit slim vindt, heeft een andere opvatting over slimheid dan wij.
Wij vinden het eerder onnozel. Of het moest zijn, dat de heer Burger de confessionele partijen voor onnozel aanziet. Dat kan natuurlijk ook mogelijk.

De lezers moeten deze twee stukken maar eens rustig vergelijken. Het is de moeite waard.

Ik wil nog alleen maar zeggen dat het verdoezelen van de eigenlijke kwestie erg „onduidelijk” is overal en vooral in de politiek. En dat dat verdoezelen altijd en overal het beste middel is om een loyale, eerlijke samenwerking onmogelijk te maken.

C.V.

„En nu, kinderkens, blijft in Hem” (1 Joh. 2:28) was het Woord, waarmee op 1 maart 50 jaar geleden het huwelijk van onze geliefde ouders en grootouders

H. DOORNBOS

en

K. P. DOORNBOS-WESTERLOO

bevestigd werd.

Dankbaar jegens de HERE van dit Woord gedenken wij op die dag met hen in de familiekring, hoe Hij hen al die 50 jaar als man en vrouw samen in Hem heeft dóén blijven, en hoe zij zo ons, hun kinderen, als vader en moeder dat „blijven in Hem” hebben mogen leren en voorleven.

Zalk:

A. Scheltens-Doornbos
J. Scheltens
Rennie, Hans, Klazineke

Ten Post:

M. Doornbos
M. C. Doornbos-Autsema
Henk, Dickjan, Marianne,
Theo, Ineke, Corine

Nunspeet:

O. Doornbos
A. Doornbos-Flaman
Henk, Henriëtte, Bert,
Pieter

Sneek:

P. Doornbos

Sneek, G. Nautastraat 8.

In Jezus ontslapen mijn lieve man, onze lieve vader en grootvader

Jacob Adrianus Maris

— eerder gehuwd geweest met
M. W. van der Werff —

op de leeftijd van 69 jaar.

„Want ik ben verzekerd, dat noch dood noch leven, noch engelen, noch machten, noch heden noch toekomst, noch krachten, noch hoogte noch diepte, nog enig ander schepsel ons zal kunnen scheiden van de liefde Gods, welke is in Christus Jezus, onze Here”.

Romeinen 8:38 en 39

Molenaarsgraaf:

J. Maris-Verlare
Eindhoven:

W. E. Scheele-Maris
P. M. Scheele
Wim

Ouderkerk a/d IJssel:

J. M. Maris
A. C. E. Maris-Vroege
Nelleke, Marianne, Jaap, Henriëtte

Delft:

E. K. van Dam-Maris
F. van Dam

Allard, Christiaan

Molenaarsgraaf, 21 februari 1973
Dorpsstraat 15

Ingegaan in de vreugde zijns Here, mijn innig geliefde man, mijn pleegvader, na een gelukkige echtvereniging van 57 jaar,

Willem Jan van Onck

in de ouderdom van bijna 84 jaar.

2 Cor. 5:1.

Want wij weten dat, zo ons aardse huis dezès tabernakels gebroken wordt, wij een gebouw van God hebben, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig, in de hemelen.

N. van Onck-Schoneveld
Aat van der Jagt

Bilthoven, 22 februari 1973
d'Amandelboom 98, Noord Houtringelaan

De teraardebestelling heeft plaatsgehad op maandag 26 februari op de algemene begraafplaats „Brandenburg” te De Bilt.

Al zou ik gaan door een dal van schaduwen des doods, ik zal niet vrezén, want Gij zijt bij mij.

Ingegaan in de vreugde des Heren, onze geliefde zwager en oom

Willem Jan van Onck

echtgenoot

van onze zuster Neeltje Schoneveld

in de leeftijd van bijna 84 jaar.

God schonk hun een gelukkig huwelijk van 57 jaar.
Hij was een vader voor velen.

M. Schoneveld
G. Schoneveld-v. d. Mey
en kinderen

Katwijk, 22 februari 1973

Ingegaan in de rust zijns Heren, in de gezegende ouderdom van bijna 84 jaar onze broeder

Willem Jan van Onck

Met dankbaarheid gedenken wij wat de HEERE in deze broeder aan de gemeente van Ede heeft geschonken, die hij een lange reeks van jaren als ouderling heeft mogen dienen.

Het gelovend weten dat de gedachtenis des rechtvaardigen tot zegening zal zijn, zij ook zijn vrouw tot rijke troost.

Namens de kerkeraad van Ede,
C. P. Plooy, praeses
G. J. te Winkel, scriba

Ede, 22 februari 1973

Weduwnaar, 67 jaar,
zoekt

KENNISMAKING

met lieve, gelovige, eenvoudige, ontwikkelde, huiselijke, representatieve vrouw.

Brieven onder nr. 23 bureau „Opbouw”, Slotlaan 220, Zeist.

De kerk te **ALKMAAR** zoekt

voorziening

voor de zondagen in juli en augustus.

WELKE PREDIKANTEN, die hun vakantie in de kuststreek van Noord-Holland hopen door te brengen, **KUNNEN ONS HELPEN?**

Graag bericht aan P. Staal, Heilooërdijk 84, Alkmaar. Tel. 02200-19152.

UITHOORN

Prot. Chr. M.A.V.O.

„d’Uylenburcht”,

Hélène Swarthlaan 2, Uithoorn.
Tel. 02975-63137

Het bestuur vraagt per 1 augustus 1973 voor de **Chr. M.A.V.O.-school**

een Leraar of Lerares

met belangstelling voor één of meer der vakken Geschiedenis, Aardrijkskunde, Natuurkunde, Scheikunde, Frans, Wiskunde. **Deelbetrekking** ook mogelijk.

Soll. of brieven om inl. aan de dir. C. J. Stahlie, Herman de Manlaan 11, Uithoorn, tel. 02975-63909.

ISRAËL HET UITVERKOREN VOLK EN ZIJN

70 WEKEN VAN DANIEL 9:24

Het overzicht vanaf hun ballingschap tot hun a.s. uiteindelijk herstel zoals door de profeten is voorzeggd.

Uitgave: Comité tot verbreiding van de Waarheid der Schriften te Rotterdam. Tel. 010-652972. Giro 346974. Prijs f 1,50 + porto

Ons vakantieplan 1973

Oostenrijk

Deze unieke Jongerenreis naar het Bregenzerwäld wordt dit jaar drie keer gehouden. De reizen 2 juli en 16 juli zijn inmiddels volgeboekt. In verband met de vele aanvragen en om teleurstellingen zoveel mogelijk te voorkomen gaan wij een derde reis inlassen en wel op 13 augustus t/m 22 augustus.

De boerderij van mevr. Flatz in het bergdorp Schwarzenberg geeft ons volop gelegenheid van deze kampeerreis te genieten.

De prijs, alles inbegrepen, ook verzekeringen, f 300,00.

Aanmelden bij de reis- en kampleider

J. WIJNSMA, Langrouwsterweg 296a, Ooster-Nijkerk (Fr.). Telefoon 0 5192-293.